

Amtsforvalter
JENS HANSEN
Af H. STØVRING-NIELSEN

Fortsat fra årbog 1958

2.

Kopi af landetatens generalkommissariats skrivelse til amtsforvalter Jens Hansen de dato 5. oktober 1715:

”Som vi den 2. hujus med skipper Jurian Simonsen på skibet Caritas om de 1377 td. rug, hvilke vi hr. amtsforvalteren den 10. senest passato beordrede til Aalborg udi små fartøjer at hense til indskibning der at ligge parat, certepartie har oprettet, at han samme til Norge skal opføre og der udi Frederikshald 700 td., men resten, som er 677 td., i Frederiksstad mod kvitteringer levere, så vil hr. amtsforvalter ej alene berørte rug, som er af næst forrige års afgrøde, udi visse mænds overværelse lade harpe, at det så meget desto bedre udi skibet kan conserveres, men endog, når skipperen til Aalborg ankommer, hvilket sker med allerførste føjelige vind, straks med tilladningen begynde, at han allerforderligst kan blive færdig og med første convoj til Norge opgå. Imidlertid vil vi os hid berettes, hvad tid han til Aalborg ankommer, og når han med ladningen har begyndt samt dermed er færdig blevet, ligeledes hvad dag han under convoj derfra til Norge opsejler. Gud befalet.

Numsen   Neve   Hartman

3.

Efter velædle hr. amtsforvalter Jens Hansen i Thisted hans herværende tjener Peder Lauridsen Morsings begæring har jeg underskrevet kgl. majestæts byfoged her udi Aalborg ved min fuldmægtig Anders Olesen Krag tillige med 2 til mig tagne borgere været på velædle rektor Testrups 2 lofter at bese noget rug, som til hans kgl. majestæts tjeneste udi et skib, som her på riveren er liggende, skulle indskibes, hvorledes samme rug, både på forbemeldte rektors lofter, såvelsom på Sr. Niels Kierulfs lofter, så og på borgmester Giørups lofter var af bonitet, så og beså, at det på alle bemeldte lofter blev harpet, og var samme rug sundt og godt i alle måder, hvilket vi efter forhen meldte begæring hermed testerer.

Aalborg, 17. oktober 1715.

Christensen	På byfogdens vegne	Anders
Lauridsen Pric	A. O. Krag	Jens
	Confirmeres af mig, Laurids Wendsøssel, byfoged	

Efter begæring har jeg underskrevet velb. hr. cancelliråd og krigskommissær Nissens fuldmægtig her ved stedet været hos og beset ovenskrevne rug på lofterne, som blev harpet, og var det sundt og godt og til hans kgl. majestæts tjeneste vel conditioneret.

Testerer Aalborg ut supra, J. Funch
Fremvist. Aalborg Slot, d. 19. oktober.
R. B. Gersdorff

4.

Efter dette certeparties indhold har jeg underskrevet annammet af velædle hr. amtsforvalter Jens Hansen i Tisted af hans magasinrug 1008 td., hvilken rug mig fri inden skibsborde er leveret, som blev renharpet, før jeg det indtog, og var samme rug sundt og godt i alle måder, for hvilken rug jeg ved min lykkelige ankomst til Norge skal skaffe vedbørlig kvittering. Imidlertid skal denne min interimskvittering for forskrevne 1008 td. rug altid rigtig validere.

Aalborg, d. 24. oktober 1715.
Jurian Symonsen.

5.

Som jeg underskrevet skipper Jurian Simonsen, som i dag her til Aalborg er ankommen fra Hjørring, efter at mit førende skibsrum, Caritas kaldet, og senest 26., 27. og 28. oktober her på Aalborg river har indtaget min ladning af Tisted magasinrug 1008 td., hvilken rug var til Frederiksstad og Frederikshald destineret at henbringes, men som foremeldte mit skiberum med forbemeldte indtagne ladning kgl. majestæts rug senest den 6. og 7. november sidst er desværre i det hårde Guds vejr, som det var, blevet under Kjul strand ved Asdal tillige med 2 mand, så jeg tillige med 5 mand i største livsfare derfra kom og blev bjerget, ellers kunne ej bjerges det ringeste, enten af skibet eller kgl. majestæts rug, ja det som mindre var, ganske ikke et brev eller ringeste dokument, så original-certepartiet med dets påskrift om ladningens indtagelse og er blevet ved skibet, hvorimod jeg til hr. amtsforvalter velædle Sr. Jens Hansen har givet ved ladningens annammelse rigtig copi af certepartiet under min egen hånd og kvitteret for samme 1008 td., som desværre nu i havet er blevet, hvilket til ydermere bevis fornævnte amtsforvalter jeg herved dette således attesterer.

Aalborg, d. 16. november 1715.
Jurian Symonsen.

Og så følger et tingsvidne fra Hjørring byting, hvori skipperen og hans folk afgiver forklaring om forliset.

Det var ikke den eneste ladning korn, der gik tabt i Jens Hansens tid. Den 6. april 1693 strandede skipper Søren Gregersen fra Nykøbing Mors og forliste med 550 td. magasinrug. Af kornet bjergedes ca. 200 td., som solgtes på auktion ved byfogden i Nykøbing, Rasmus Christophersen Jungshoved, og skriver Mikkel Knudsen.

Skipper Johannes Hansen af Skive forliste den 7. december 1692 i fjorden på Ølands grund ”Draget” med 600 td. rug og byg, hvoraf intet kunne bjerges. Ladningen var indskibet i Thisted den 4. november.

Skipper Jens Andersen sejlede i 1704 med skibet ”De trende Engler” en ladning på 1500 td. rug af Thisted magasinkorn til Frederiksstad i Norge, hvor

proviantforvalter Niels Vognsen nægtede at kvittere for kornet, før han af general-kommissariatet fik nærmere ordre, da kornet var ganske forbrændt og fordærvet. Han betegnede rugen som ”gloende, muggen og ildelugtende”. Ved syn blev det erklæret, at rugen ikke kunne anvendes til brød, uden at det visselig ville forvolde stor sygdom, og at det heller ikke kunne bruges til sæd, da det ikke havde spireevne. Skønt byfogdens fuldmægtig i Aalborg, Krag, og 2 tiltagne borgere havde afgivet skriftlig erklæring om, at rugen ved indskibning i Aalborg var frisk, god og forsvarlig købmandsvare, skaffede sagen Jens Hansen en mængde bryderier, inden han kunne befries for ansvar.

Selv om skibene i krigens tid sejlede i konvoj, lykkedes det alligevel fjenden at tage adskillige ladninger fra os. Skipper Laurids Andersen Varmbach fra Thisted havde fået indskibet 192 td. havre, som skulle til København, men den 12. juli 1711 blev han uden for Hals med skib og ladning opsnappet af svenskerne og bragt til Varberg, hvor han sad i fangenskab, indtil han 2 år efter blev udvekslet. Da man på grund af hans forsvinden ikke kunne få rede på ladningens skæbne, gjorde man Jens Hansen ansvarlig for den. Regnskabet har herom følgende påskrift: ”Til trods for mange anmodninger om approbation af denne post har en sådan ikke kunnet opnås; vil bero på den rigtighed, amtsforvalteren udi forklaringen herom lover at forskaffe”. Knuden løstes først, da skipperen ved sin hjemkomst kunne dokumentere, hvordan det forholdt sig. Sådanne sager kunne nok give amtsforvalteren søvnløse nætter.

1714 var et særligt mørkt år for kornfragten. Skipper Christopher Aagesen blev på vej fra Aalborg til København med 400 td. byg fra Thisted magasin ”opbragt af de svenske”. 2 skibe med korn fra Thisted forliste samme år i Kattegat: Skipper Henrik Megerse havde af Thisted magasin indtaget 795 td. korn og af Skive magasin 440 td., der ”med mand og alt forgiktes” på Hals Barre den 12. januar 1714. Skipper Johan Schmidt havde lastet 1420 td. havre fra Thisted. Hans skib strandede den 18. januar under Læsø i hård storm. Han selv og hans 4 mands besætning reddede sig i båd ind til Sæby. Dette forlis fik et efterspil, der længe stod på. Læsøfolkene gik nogle gange ud til vraget, inden det sønderlodes, og bjærgede redskaber m. m. Efter et tingsvidne af Læsø birketing, taget den 7. januar 1715, opgav de, at de havde bjærget 41 td. 3 skp. strøgmål af havren, men skipperens folk attesterede ”at være udtagen af ladningen den halve del”. De Læsøfolk var vel på den tid ikke bedre end deres rygte. De 2 skibe var begge fra Eckernførde. ”Ellers besværede skipperne sig meget over convojerne, som de mente for længe siden kunne have ført dem til deres destinerede steder in salvo, men løjtnanterne Fincke og Trane, som var her på riveren ankommet i oktober og efter 14 dages liggen gangen bort med en silde-galioth, som tilhørte captain Friis, ville ikke medtage flåden, som da allerede var lastet, endog de derom var skiftlig protesteret, så skipperne mener, at de er skyldige i al den skade, som er tagen”.

*

Amtmand Jørgen Skeel Due hørte til den type mennesker, der har en retside og en vrangside. Retsiden vendte mod dem, der var over ham, vrangsidens mod dem, der var under ham i social henseende. Den slags mennesker har ingen problemer, og analysen af dem

volder heller ingen problemer. Om Due derforuden havde andre sider, kan her ikke afgøres. Det er kun de to nævnte sider, der kommer til syne i de her omhandlede sager. For så vidt som hans opgave som amtmand var at tjene kgl. majestæts interesse uden andre hensyn, var han vist ikke nogen dårlig amtmand. I Jens Hansens tid fungerede fire amtmænd. Hvad de tre af dem skrev på regnskaberne, kunne stå på en side i denne bog. Dues påskrifter kunne næsten fylde en hel årbog. Her er hans vedtegnning på Jens Hansens jordebogsregnskab for 1681-82:

Dette forangne års regnskab for oppebørsel af kgl. majestæts gods er nu først til min påskrift til mig indleveret, hvori græslejen af de bortlejede ødegårdes jorder og enge burde findes til indtægt. Jeg finder heri, at amtsforvalteren beregner sig og sin tjener til løn 160 rdl. foruden andre omkostninger, som til udgift føres, hvilket synes at være udi det meste og fast mere end den tredje part af alt det, som er indkommet. Dog tvivler jeg ikke på, at amtsforvalteren har forsynet sig med nogen bevilling, førend han kgl. majestæts midler således indeholder¹²).

Amtsforvalteren indfører ellers i dette regnskab, at for dette år ingen arbejdspenge af det vestervigske gods er givet, hvilket synes ikke at kunne passere, anseende at alle bønderne straks, da kgl. majestæts allernådigste befaling om udlægget skete, blev forbudt at svare eller gøre noget arbejde til Vestervig. Er ellers tvivlsomt, at amtsforvalteren har tilholdt kgl. majestæts bønder at betale så meget, som de vel kunne formå, hvilket med mere vil bero på den inkvisition, som allernådigst er anbefalet¹³), hvorfor dette regnskab herforinden ej kan attesteres eller anderledes påskrives.

Thisted Bisgaard, 13. oktober 1683.

J. S. Due.

Jens Hansen tilføjer:

Underdanigst erklæring.

Dette 1681 års regnskab kunne ej førend nuværende år tilligemed næst forrige 1682 års regnskab forfattes og afleveres, eftersom den af kommissionen forfattede jordebog mig først den 15. februar 1682 er blevet tilstillet, thi da var det indavlede korn hos de fleste allerede aftærsket til skatterne og anden udgift at udrede, hvorfor næsten intet af samme års landgilde kunne indbekommes førend af næstpåfølgende års indavlede korn til Michaeli 1682, hvor da største delen af bemeldte 1681 års indkomne landgilde er ydet og leveret, og som bønderne da næsten overalt stod tilbage med forrige års påbudne kornskatter og derfor 2 års skattekor på en tid måtte udrede, kunne derfor umuligt mere af den resterende landgilde indbekommes, om godset ellers nogenledes skulle blive ved magt og svare til de øvrige skatters udredelse, ihvorvel derom tit og ofte er blevet gjort streng ansøgning med og uden dom for restancen, som over dem

¹² En stor del af kongens gods var øde, og jordebogens indtægter for dette år udgjorde kun omkr. 450 rdl.

¹³ I rentekammeret var man foruroliget ved de stadigt voksende restancer hos bønderne på kronens gods, hvortil nævnedes årsager som misvækst, sandflugt, gennemmarcher og de tyngende skatter. Der blev da ved kgl. forordning af 10. august 1683 nedsat kommissioner, der skulle undersøge, hvor meget hver enkelt bonde kunne svare, og hvor meget han burde have eftergivet. Her i amterne kom kommissionen til at bestå af assessor i kammerkollegiet Niels Benzon og amtmand Jørgen Skeel Due.

er udstedt. Så sætter dog hr. amtmænd det her i tvivl, om bønderne skulle være tilholdt at betale, hvad de kunne afstedkomme, hvilket sig dog anderledes skal befinde, når om bøndernes tilstand inkvireres og fornemmes. Ellers vil jeg formode efter godsets slette tilstand deraf så meget at være indkommet, som af nogen proprietærer deres gods her udi amterne efter lige beskaffenhed, og hvad i så måde kgl. majestæt dette år afgår, er kommissionens forretning årsag udi, at den ej før er gjort til endelighed. Græslejen af de øde gårde angående, så er hr. amtmænd vel bevidst, at en del af det fra Vestervig udlagte øde gods bruges med frihed for at opbygges, det øvrige er allerede enten bortfæstet eller mellem bymændene lignet og inddelt iligemåde imod frihed efter forordningen for at opbygges, så ingen græslejes oppebørsel deraf falder. –

Belangende den udi regnskaberne til udgift førte salario og bekostning for samme jordegods forvaltning og oppebørsel, som hr. amtmænd påanker at skulle synes for meget, så indstiller jeg det til højrespektive kammerkollegii gunstige betænkende og decision og formoder underdanigst, at hvad andre betjente i så måde allernådigst er tillagt også mig må vederfares, anseende den store umage og bekostning ved samme godsets forvaltning, som både med rejser og i andre måder forefalder, såsom det overalt i amterne er beliggende og næsten 30 mil omkring dertil at rejse. Synes derfor, velb. hr. amtmænd ej havde årsag sig nogen bekymring over denne udgift at tiltage, langt mindre al den fortræd og vederværdighed, som optænkes kan, mig at tilsige, om end dertil skulle bruges de midler, hvorved bonden kunne blive ruineret, som iblandt andet kan erfares af de arbejdspenge, herom meldes, som for dette år 1681 af det fra Vestervig udlagte gods ej til indtægt er beregnet af den årsag, at bønderne sig højlig beklager og protesterer, dette år til klostret at have gjort arbejde og rejser, som og kan bevisliggøres, det og hver er vitterligt, til sådan stor ladegård med kornavl og høbjerring, tilmed vintersæden at få pløjet og isæet, hvilket bønderne fik at forrette, indtil kommissionen var til endelighed, og er de nok så medtagne, at det skal falde dem besværligt og tungt nok dette indeværende og forrige års landgilde og arbejdspenge at få ydet og leveret, hvilket forskrevne jeg på det ydmygeligste remitterer til herrernes egen gunstige disposition.

Thisted, d. 17. oktober 1683.

Jens Hansen.

Af regnskabet 1682-83: ”- - mig synes, den omkostning på kgl. majestæts landgildekorn er alt for stor, både med loftleje, kornet at kaste, drageløn, sækkeleje, vognleje, bådeleje, målerpenge og fragt, thi først er arbejdsløn og deslige her ej så dyre, som amtskriveren det her opskriver, for det andet beregnes kgl. majestæt dobbelt fragt, nemlig 6 skilling pr. td. til Løgstør og siden 5 sletdaler af læsten til København, da ellers den ordinære fragt udi alt herfra og til København er 6 sletdaler læsten. Så synes mig ingen undermål at kunne godtgøres, men mere, at amtskriveren bør beregne hans kgl. majestæt 10 td. til overmål på hver 100 td., hvilket over alt landet er sædvanligt, såsom amtskriveren tager landgildekornet med topmål og alene udleverer tønne strøgmål.

J. S. Due.

Jens Hansen tilføjer: Underdanigst erklæring. - Dette regnskab er ved hr. amtmænds hjemkomst den 3. september sidst forleden overleveret, efter at jeg formedelst hans velbårenheds fraværelse siden medio juli, da hr. amtmænd bortrejste, dermed er blevet opholdt, hvilket forskrevne regnskab velb. hr. amtmænd har indeholdt i 6 samfulde uger, og jeg efter otte derom gjorde ansøgning ikke førend forbemeldte dato det kunne igen bekomme. Hvad sig denne hr. amtmænds påskrift er angående, så forundrer det mig højlig, at hans velbårenhed har behag i mig på sådan måde at angribe og beskyldte, ligesom her ikke så stor bekostning på kornets skibning skulle være anvendt, som kgl. majestæt til udgift føres, hvilket jeg formener aldrig skal bevisliggøres, mens jeg derimod vil bevise og under højeste sjæls ed vedstå på samme landgildekorns udskibning og forretning at have udgivet og bekostet mere, end højstbemeldte kgl. majestæt til udgift føres. Dernæst foregives, at kgl. majestæt dobbelt fragt deraf tilregnes, som da skulle komme på læsten 8 rdl., hvilket, når det efterses, ikke således skal befindes, thi skipper Vogn Christensen af Aalborg er alene blevet betalt til fragt af 400 td. byg for Løgstør at indtage og til København overføre af læsten 3 rdl. 2 mark, som ikke er uden ordinær takst efter højrespektive generalkommissariat-herrernes assignation og ordre. Men formedelst skipperen ej kunne komme over grunden, måtte nødvendig tilhørende pramme dertil befragtes, samme korn herfra til Løgstør at nedføre, som regnes for halvvejs til Aalborg, hvilke ikke ringere end 6 skilling af tonden at nedføre den tid kunne bekommes.

Når dette tilhobe beregnes, bedrager det sig så over den ordinære takst på tonden noget over 3 skilling eller på læsten 5 mark, som er det nøjeste, det efter forberørte beskaffenhed herfra og til København kunne overføres. Kan så nok heraf ses og fornemmes, hvad føje hans velbårenhed har til slig angivende at forebringe, besynderlig de 10 td. overmål, herhos indføres, som er uuhørlig og hidindtil ej nogen forvalter eller fuldmægtig er blevet påbyrdet, langt mindre skal befindes, at nogen betjente det nogen sinde har ydet, eftersom vel er bevist, at jo mere kornet, som her nogle gange bliver ommålt og idelig skal håndteres, tid efter anden både ved indsvinding og i andre måder aftager og afgår. Derforuden, som repeteres her atter ligesom ved forrige regnskab, den udgift og besoldning for jordegods forvaltning og oppebørsel, uanset det hr. amtmænd ej er uvidende, at en proprietærforvalter her udi amtet for en ringere forvaltning på sig og en tjener nyder mere til løn og kostpenge, end som her hans kgl. majestæt til udgift føres.

Tisted 17. okt. 1683.

Jens Hansen.

Til forståelse af ovenstående anføres her efter regnskabet de omtvistede udgifter ved kornets forsendelse:

Givet Niels Morsing og Jens Graversen i Tisted til fragt og pramleje her fra byen over Aggersborg grund og siden ned til Løgstør af 400 td. skyldbyg, som med skipper Vogn Christensens skibsrum af Aalborg kom til København, af tonden 6 skilling, er 25 rdl.

Givet af forskr. 400 td. byg til målepenge, styrtte i sakkene og af lofterne at nedbære, hver tønne 1 skilling, beløber 4 rdl. 1 mark.

Desligest til sækkeleje á ½ skilling, er 2 rdl. 8 skill.

Nok til vognleje af bem. 400 td. byg, 1 skilling pr. td., er 4 rdl. 1 mark.

Iligemåde givet til bådeleje for forn. byg, som er 16 læster 16 td., til skibsrummet at udføre, pr. læst 8 skill., er 1 rdl. 2 mark $5\frac{1}{3}$ skilling.

Endnu betalt målepenge og arbejds løn af forn. 400 td. byg for Løgstør af pramme at udmåle og udi skipper Vogn Christensens skibsrum igen overføre, pr. td. $\frac{1}{2}$ skilling, er 2 rdl. 8 skilling.

Efter højrespektive generalkommissariat-herrernes ordre af 18. maj 1683 er skipper Vogn Christensen af Aalborg betalt i fragt fra Aalborg til København af bem. 400 td. byg, som på bryggerhuset er leveret, af læsten 3 rdl. 2 mark, er 55 rdl. 3 mark $5\frac{1}{3}$ skilling.

Givet til loftleje af forskr. 400 td. byg fra sidst i oktober 82 til marts måneds udgang 83, er 5 måneder, mdl. af hver 100 td. 2 mark 8 skill., er 8 rdl. 2 mark.

For forn. 400 td. byg i februar og marts at lade kaste og røre, arbejds løn 2 rdl.

Indsvinding på forn. 400 td. byg: 8 td.

Man får herved et godt indtryk af, hvilke besværligheder og omkostninger skattekorset medførte.

Efter amtmandens instruks skulle han bl. a. våge over, at bønderne ikke blev udsat for hård og uretfærdig behandling af amtsskriveren. Denne paragraf blev der ingen brug for i Jens Hansens tid. Det var altid ham, der tog parti for bønderne, som han hårdnakket forsvarede, både over for amtmanden og over for rentekammeret. I 1680 deltog Jens Hansen i sandflugtskommissionens forretning, hvorved en mængde ejendomme fik nedsættelse i hartkorn og dermed også i skat. Da forretningen var sluttet, henvendte endnu mange bønder sig til Jens Hansen og klagede deres nød, og ved hans hjælp fik adskillige nedsættelse ved syn og tingsvidner, dels på grund af sandflugt, dels fordi deres ejendomme efter synsmændenes skøn ikke kunne overkomme at skatte af det hartkorn, de i matriklen var sat til. Efter rentekammerets ordre udarbejdede Jens Hansen derefter Ekstraktmatriklen af 1680, hvori alle nedsættelserne var anført. En del af de nedsættelser, der var foretaget ved syn, blev ganske vist annulleret af rentekammeret, men de fik lov til at være gældende til 1687, og da den nye matrikel året efter trådte i kraft, fik de fleste af de pågældende ejendomme igen nedsættelse. For amtmanden var sådanne nedsættelser en torn i øjet, og han vedblev år efter år at fremholde den gamle matrikel som det rette grundlag for skatternes pålægning. Således påtegnede han skatteregnskabet for 1683:

”Udi dette regnskab, som mig er forevist først nu i september måned næst afviget, findes adskillige observationer. Først er matriculen, som af amtsskriveren selv er forfattet, og som bør være regnskabets fundament, hvorefter beregningerne findes at være sket, ikke ensstemmende med den gamle her ved amtet forefundne matricul, thi udi den sidst indrettede findes givet stort afslag på hans kgl. majestæts eget såvel som på en del proprietærers, ja endogså på amtsskriverens eget gods, hvortil mig ikke er bevidst amtsskriveren at have haft nogen tilladelse.

Og som kgl. majestæts forordning om sædegårdene af 28. januar 1682 tilholder, at ingen sædegård, som ikke med dets tilliggende bøndergods udgør 200 td. hartkorn, skal nyde frihed, og amtsskriveren her fører til udgift 517

td. 5 skp. 1 fjk. 1 alb. hartkorn for sædegårdenes takst og beråber sig på en specifikation, som ikke for mig er fremlagt, ej heller har amtsskriveren, som billigen burde være sket, ladet sig udi min nærværelse af proprietærene fremvise skøder eller adkomster om fornævnte hovedgårdes 200 td. hartkorn, thi kan jeg om dets rigtighed med ham ingen vidnesbyrd bære.

Efterdi jeg ikke finder, at ved den nye matrikels indrettelse noget gods hans kgl. majestæt til gavn er opdaget, men mere afgang, så synes mig, at den bedste information om matrikelens rigtighed kan have, når landmålingens kommission indkommer og da mod matriklen til konferering stilles, og derfor synes ikke urådligt, at disse regnskabers revision derhen bliver opsat.

Hvorledes ellers de kgl. påbudne skatter er lignet mellem kgl. majestæts eget gods og proprietærernes strøgods, derom ved jeg ingen underretning, eftersom amtsskriveren hverken har villet konferere med mig derom, langt mindre nogen tid ladet mig derved være nærværende. Og eftersom han selv har bortfæstet med frihed og afslag kgl. majestæts gods tid efter anden, så bør han også gøre forklaring, når deres frihed er udløbet og fra den tid beregne skatterne.

Når udgifterne regnes sammen med den løn og anden omkostning, som amtsskriveren opskriver, bliver af kgl. majestæts godses landgilde og indkomst lidet eller fast intet i behold. Og synes sådan forvaltning for hans kgl. majestæt ikke profitabel, da dog amtsskriveren udi dette og andre regnskaber for sig og sin tjener årligen til løn og små omkostninger fører over 750 rdl., foruden hvad ekstra han eller hans tjener af bønderne nyder.

Med hvad bevilling amtsskriveren kan indeholde så mange af kgl. majestæts penge, som udi dette og forrige regnskaber sker, vides ikke, remitteres derfor med alt det øvrige til det lovlige kammerkollegii decision.

Tisted Bisgaard, 13. oktober 1683.

J. S. Due.

Af Jens Hansens svar herpå:

”Hvad den afgang udi matriklen angår, så findes det tilhobe udi den sidst forfattede og til rentekammeret fremsendte matrikelsekstrakt, hvoraf hr. amtmanden ligelydende genpart er overleveret, forklaret, hvilken ekstrakt af kgl. majestæts renteskriver er gennemset og imod den gamle matrikel konfereret og efterregnet. - -

Hvad angår den afgang på en del proprietærgods såvel som mit eget, som hr. amtmand ommelder, hvoraf en del blandt det sandføgne gods er ført til afkortning, så er det sket af højnødvendige årsager, formedelst dets tilliggende ejendom umuligt kunne svare til så høj takst, som det findes indført for i matriklen, medmindre samme gårde skulle vorde forladte og øde, hvilket også kommissærerne udi deres kommissions slutning allerunderdanigst har andraget. Med regnskabet følger specifikation på, hvad af restancen umuligt kan betales, medmindre gårdene derimod skal antages, ligesom også en del derfor allerede kgl. majestæt bliver tildømt, hvoriblandt jeg alene har 2 gårde, liggende i Tingstrup, hvoraf den ene i lang tid har ligget øde, og jeg til dato de påbudne skatter deraf har måttet udrede med anden udgift, som til over 400 rdl. opløber, hvilken gård jeg underdanigst tilbyder til hans kgl. majestæt at afstå imod restancen; er efter matriklen

sat for 14 td. hartkorn og nu efter syn for 8 td., men ingen vil antage den mod at skatte af mere end 7 td. Men når det gods, som imod den gamle matrikel er ført til afkortning, kommer til decision, skal der for den del deraf, som ikke må passere, straks blive gjort ansøgning til betaling, og det mest mulige, som deraf kan indkomme, skal til indtægt worde beregnet.

For sædegårdene, som dette forgangne år 82 havde 200 td. hartkorn, er efter forordningen proprietærernes indleverede jordebøger for længe siden til rentekammeret overskikket, og der er til hr. amtmand indgivet specifikation over, hvilke der havde 200 td. hartkorn, og hvilke der er ufrie.

Om den ligning mellem kgl. maj estæts eget og proprietærernes strøgods, som hr. amtmand foregiver ej at have underretning om, har jeg nogle gange både mundtligt og skriftligt for hans velbårenhed erklæret, at nogen ligning hidindtil ej er blevet gjort, men enhver svarer sine skatter efter matrikelen.

Det øvrige, derhos indføres, er ved forrige regnskabs påskrift tilsvaret, og det synes ej fornøden på en materie, som så ofte bliver gentaget, mere end en gang at svare, uanset at hr. amtmand her atter gør kalkulation og udregning på, hvad ringe mig kan være tillagt og i adskillige måder til udgift findes, men derimod ganske forbigår de mange og store påhængende udgifter, som med folk og tjenere at lønne og underholde udi kgl. majestæts tjeneste idelig forefalder samt rejser og andre forefaldende udgifter, som det her ville falde for vidtløftigt at opregne, så når det ene mod det andet likvideres, er Gud bekendt, hvad oplæg derved haves. Det var derfor at ønske, velb. hr. amtmand ej vilde tage sig så stor omhu til for den del, hvorved hans velbårenhed dog intet afgår, og at jeg for en og anden ved disse regnskabs påskrift indførte ubevislig angivende og beskyldning måtte worde forskånet, hvilket jeg altsammen underdanigst indstiller til samtlige I gode herrers egen gunstige betænkende og revision.

Thisted 17. oktober 1683. Jens Hansen."

Duellen mellem Jørgen Skeel Due og Jens Hansen er fortsat i de følgende årgange af amtsregnskaberne. Det skal indrømmes, at der ofte er sund fornuft i amtmandens bemærkninger, og man kan ikke frakende ham indflydelse på forskellige forbedringer såsom indførelse af en årlig jordebog over kongens gods, nøjagtig opgørelse over, hvor længe gårde havde ligget øde m. m. - Men det skal også tilføjes, at Jens Hansen i tjenstlig pligtskyldighed imødekom amtmandens berettigede krav, og han tog kun til genmæle, når bemærkningerne tilsigtede at mistænkeliggøre hans redelighed i udførelsen af hans embedspligter. I amtmand Dues seneste år mildnedes hans kritik og forstummede helt til sidst. Med tiden har vel gensidig forståelse fundet vej mellem dem. Ved den dom, der kort før amtmandens død afsluttede hekseprocessen, blev de begge idømt bøde for mangel på konduite. Jørgen Skeel Due døde den 21. april 1701.

Om Jens Hansens forhold til de to følgende amtmænd, Gersdorph og Birchenbush, kan det gælde, som før er sagt om hans forhold til amtmand Jørgen Friis.

Ved regnskabernes revision i rentekammeret blev der gjort antegnelser ved fejlregning, ved steder, hvor man fandt, at der burde have været opkrævet mere, ved steder, hvor der var ført penge til udgift, som ikke måtte godtgøres, o. s. v. Antegnelserne blev tilsendt amtsforvalteren, for at han skulle berigtige de omhandlede poster eller erklære sig derom. Tre gange gennemgik antegnelserne denne behandling, inden de til sidst blev forelagt kammerkollegiet til decision, det vil sige den endelige afgørelse af, hvorledes der skulle forholdes ved hver enkelt post.

De poster, ved hvilke de høje herrer fandt amtsforvalterens forklaring tilfredsstillende, fik lov at passere. De øvrige antegnede poster fik han pålæg om at bringe i orden, og da det i reglen drejede sig om pengebeløb, blev han gjort ansvarlig for disse beløbs indbetaling.

Der er ikke noget at sige til, at man søgte at sikre sig imod, at regnskabsbetjente rundt om i landet berigede sig ved misbrug af deres stillinger. Tilfælde af sådan misbrug var ikke sjældne. Derimod var det nærmest skandaløst, at der kunne gå op til en snes år, før revisionen af et indsendt regnskab var til ende. Efter denne lange tids forløb var betingelsen for opkrævelse af et beløb som regel ikke mere til stede, og regnskabsbetjente måtte da med egne midler gøre fyldest, om han ville beholde sin stilling.

Henimod 1690 opdagede kongen og hans nærmeste medarbejdere, at landets økonomi var på afgrundens rand. Blandt de forholdsregler, der skulle imødegå den truende krise, var også en skærpe af de forskellige regnskabs revision. Nye renteskrivere ansattes, og man kastede sig med iver over de ophobede bunker af reviderede, halvviderede og ureviderede regnskaber. De mindste enkeltheder oprævledes, og antegnelserne svulmede op til tykke bind.

Amtsregnskabet var særlig sårbart over for en sådan oprævling. Selv om amtsforvalteren havde sine instrukser at holde sig til, måtte han i mange tilfælde handle efter eget skøn. Den første snes år af Jens Hansens embedstid var de onde år i halvfjerdserne og firserne, i hvilken tid der, især på grund af de store udgifter til hæren og flåden, udskreves mange ekstraskatter, som var medvirkende til, at det øde gods og skatterestancerne tiltog. En gennemført streng inddrivelse af restancerne ville drive mange bønder fra gårdene, og disse ville da hverken yde landgilde eller skat. At rentekammerets ledelse også var blevet opmærksom over for dette, ses af bemærkninger som "at inddrive, hvad der uden bondens ruin kan indkomme". Men da renteskriverne i 1690erne sad og skrev antegnelser til regnskaber, der var indtil 20 år gamle, blev der ikke taget andre hensyn end at presse så meget mønt som muligt ud af de støvede bunker. Fra rentekammerets side straffede man nu en eftergivenhed, som man selv tidligere havde billiget og opmuntret til.

En opgørelse over tilstanden her i amterne efter de onde år viser, at det så værst ud i 1685-86. Da var summen af skatterestancerne nået op over 8000 rdl. og 1300 td. korn. - Samtidig udgjorde det øde gods, der for resterende skatter var tildømt kongen, 733 td. hartkorn. I årene derefter aftog restancerne, fordi man for at få ryddet op i de rodede finansforhold dels eftergav gamle restancer, dels opkrævede nye med større strengthed. Ligeledes mindskedes omfanget af det øde gods, idet en del deraf

blev solgt ved auktion og resten bortfæstet med nogle års frihed¹⁴).

Efter kammerkollegiets decision, dateret 28. maj 1704 blev Jens Hansen efter antegnelserne skyldig for tiden indtil nytår 1692.....753 rdl. 2 m. 12 sk. fra nytår 1692 til nytår 1703...3254 rdl. 4 m. 5 sk.
I alt ..4008 rdl. 1 m. 1 sk.

Heraf betalte han efter kvittering af 16. september 1704...1967 rdl. 1 m. 14 sk. hvorefter han skyldte.....2040 rdl. 1 m. 3 sk. Ved kgl. resolution af 8. oktober 1704 fik han eftergivet .....662 rdl. 1 m. 3 sk. og skyldte så.....1378 rdl. 0 m. 0 sk.

Derforuden blev han efter samme decision i korn skyldig:

rug ..... 384 td. 3 sk. 0 fj.
byg .....46 td. 0 sk. 1 fj.
havre ..... 289 td. 6 sk. 3½ fj.

Heraf leverede han efter kvittering af 15. okt. 1704:

rug .....24 td. 3 sk. 0 fj.
havre .....60 td. 0 sk. 0 fj.

og var så skyldig:

rug ..... 360 td. 0 sk. 0 fj.
byg .....46 td. 0 sk. 1 fj.
havre ..... 229 td. 6 sk. 3½ fj.

Efter kgl. resolution af 8. oktober fik han foruden ovennævnte pengesum eftergivet 79 tdr. rug.

Det resterende korn blev i penge

anslået til .....815 rdl. 5 m. 7 sk.
hvorefter han i alt skyldte .....2193 rdl. 5 m. 7 sk.

Decisionen over regnskabet for 1703 har følgende pudsige indledning: ”Det hafde waaren langt bedre, at ampts For walteren Hafde tegnet hos, at de Extraherede poster hafde fuldt med, end at hand will lofve, at de forderligst skall indkomme og samme Hans Løfte icke holde, Huor fore hannem her med forre legges inden 2 Maaneder fra den tid, hannem denne Discision vorder communiceret, ufeilbarlig med bemeldte extraherede poster og den der wed udfordrende rigtighed at indkomme, Saa fræmbt hand icke self will forwolde, at hand der fore anseelig skall worde muleteret”.

Jens Hansen havde besvær med at klare den store udbetaling: ”Den skyldig blivende summa er den 8. november 1704 communiceret amtsforvalteren, som i stedet for betalingen med en anden supplication (ansøgning) om videre efterladelse er indkommet, hvorpå hans kgl. majestæt den 12. januar 1706 allemådigst har resolveret, at det skulle forblive ved forrige ergangne resolution, som ham er communiceret den 2. marts næst efter, og at han skulle betale de skyldig blivende 2193 rdl. 5 m. 7 sk. udi zahlkamme ret, som dog ej endnu af ham skal være efterkommet, men skal han have på ny

suppliceret, at han måtte svare kornet in natura, hvorpå det endnu beror”.

Endnu engang ansøgte Jens Hansen om kongens nåde, men den 31. januar 1707 resolverede kongen, at det skulle blive ved resolutionerne af 8. oktober 1704 og 12. januar 1706. Senere er antegnelserne forsynet med følgende påskrift:

»Heraf er imod hr. justitsråd og kasserer Ocksens tvende kvitteringer udi det kgl. zahlkammer betalt den 20. juni 1707 816 rdl.
den 27. august 1707 1377 rdl. 87 sk.
i alt 2193 rdl. 87 sk.

Nedenunder er med Jens Hansens hånd tilføjet:

”Hvormed denne høje og besværlige post da således har sin rigtighed”.

Renteskriver Hans Justesen tilføjer, at de 2 kvitteringer af Jens Hansen er indleveret på rentekammeret sammen med en tredje kvittering af 16. september 1704 på 1967 rdl. 94 sk., ”og haver således denne post dermed sin rigtighed”. Dette forhindrede dog ikke, at man ved decision den 11. oktober 1712 afkrævede Jens Hansen 604 rdl. 2 m. 7. sk. for antegnelser i hans regnskaber fra nytår 1679!

Ved den omtalte reform af revisionen, der skete omkr. 1690, havde renteskriverne fået ordre til at revidere de nye årgange først og siden de gamle, hvilket var en højst uheldig ordning for dem, der havde ført regnskabet, idet de derved næsten ingen chance havde for at få de antegnede penge indkrævet.

Man kan vel undres over, at en amtsforvalter, hvis han ellers passede sit embede, kunne komme til at erstatte så store beløb, for Jens Hansens vedkommende i årene 1704-07 ialt 4160 rdl. 85 sk. - Det er de mange bække små, der gør den store å. Desværre er det uoverkommeligt at vise, hvorledes de små skillinger blev til så mange rigsdaler. Det ville fylde hele bøger. Vi må nøjes med nogle få eksempler.

En fremmed person holdt i 1691 til hos Marquor i Klitten. Han var borte, inden Jens Hansen fik ham krævet for de 3 rdl., han var sat til at betale i fortifikationsskat.

Jørgen Normand, en ledig person fra Norge, skulle af sin paryk betale 1 rdl. i skat, men var ligeledes forduftet, før pengene blev betalt.

Herredsfogder og skrivere fik gårde at bruge i stedet for løn, en foged måtte få 8 td. hartkorn, en skriver 6. Da det var svært at finde gårde med nøjagtigt dette mål, blev der som regel lidt overskydende hartkorn. Men da de kun betalte skat af de henholdsvis 8 og 6 td., blev Jens Hansen krævet for skat af det overskydende hartkorn.

Man fandt ud af, at noget af det korn, hvoraf der var beregnet svind, ikke havde ligget længe nok på loftet.

Undertiden konstateredes undermål på en ladning leveret korn. Skipperne vidste gerne at dække sig, og så måtte amtsforvalteren holde for.

Præsterne hr. Jens Godsen i Vestervig og hr. Christen Søndberg var lagt i læg sammen og skulle levere en rytterhest eller 50 rdl. Hr. Jens præsenterede for generalmajor Devits i Viborg en hest, der straks blev kasseret. Derefter påstod han, at han siden til baron Rodsteens fuldmægtig, rådmand Lousen i Aalborg, havde betalt 50 rdl. til en dygtig rytterhests anskaffelse. I

¹⁴ Ved 4 auktioner, der blev afholdt 20. maj 1690, 1. juli 1691, 1. september 1702 og 1. juli 1711, bortsolgt af kongens gods 190 td. 7 sk. 3 fj. 2 alb. samt 42 td. hartkorn tiender. Fra 1703 til 1720 lå det øde gods, der for resterende skatter var tildømt kongen, på omkr. 30 td. hartkorn.

Aalborg kendte man ikke noget til dette. ”Man havde håbet, at hr. Jens kunne have fundet erstatning fra salig Lousens enke, men som konen ej ville finde sig derudi, er de geråden i proces, og forinden den sags endelighed og sin erstatnings erholdelse formår han ej samme 50 rdl. at betale”. Man har vel sine tvivl med hensyn til de to skalke.

En del af de antegnede poster slap amtsforvalteren fri for ved at skaffe attester fra præsterne, erklæring fra amtmanden, tingsvidner o. s. v.

Et hus i Kielstrup, Hillerslev sogn, beboet af Anders Rasmussen, optrådte i regnskaberne antegnelser fra 1693 til 1717 med en årlig restance på 4 mark, indtil det endelig opklaredes, at huset lå i Klitmøller og i 1693 var udlagt til ryttergods, hvorfor Jens Hansen slet ikke skulle opkræve afgiften. Men inden sagen kunne sluttes, måtte han aflægge ed på, at han intet havde modtaget af det nævnte hus.

Opkrævningen af familie- og folkeskat gav amtsforvalteren det største bryderi og tillige størst pengetab. Dersom han skulle have kontrol med denne skats rigtige indbetaling, måtte han have grundigt kendskab til hver families voksne og børn. I rentekammeret sad man og sammenlignede præsternes og godsejernes mandtal, der aldrig stemte overens, hvilket gav anledning til en vrimmel af antegnelser. Det vil af et enkelt eksempel ses, hvor mange fælder her var at gå i: Christen Villadsen i Stagstrup havde været musketer ved landmilitzen, havde fæstet en gård, drev skoflikkeri og rebslageri, men havde ikke selv værktøj. De nævnte bestillinger havde hver sin sats til skattens betaling. Valgte amtsforvalteren en, kunne rentekammeret godt vælge en anden¹⁵).

Over for pedanteri fra rentekammerets side tog Jens Hansen til genmæle: ”Udi Hvidbjerg sogns præstemandtal berettes, at forpagteren på den halve part af Hindsels ingen børn har hjemme. Thi vil forklares, hvor de er, samt hvor kopskatten af dem er betalt”. Svar: ”Det vil falde mig aldeles umuligt at forklare, hvor enhver mands børn er, og hvor de svarer. Det må være nok, at her betales af dem, som er på stederne. Jeg formoder derfor at være fri for videre bevisers anskaffelse. Jens Hansen”.

I årene 1711 og 1712 forpagtede Jens Hansen familie- og folkeskatten for en årlig afgift på 1350 rdl. Han satte uden tvivl penge til ved den ordning, men den befriede ham til gengæld for meget vrøvl og besvær. Fra 1713 overtog Claus Caspergaard forpagtningen for 1450 rdl. årlig.

Man finder vist ikke eksempel på, at Jens Hansen har omtalt et menneske på ufordelagtig måde. Derimod tog han altid klart og bestemt afstand over for uret og usandhed. Et par tilfælde kan vise dette. Præsten Laurs Bergendahl i Frøslev var død, og hans enke, Bodil Andersdatter, måtte i 1704 skille sig af med en gård, som hendes mand havde haft i benådning. Hun ville gerne slippe godt om ved det ”helst efterdi hr. Christian Erich, formand her ved kaldet, tog med sig bæster, jordens afgrøde og gårdens redskab, så min gode salig mand intet deraf fik, hvilket hr. amtsforvalteren dengang billigede”. Hun havde derfor håb om, at han nu ville hjælpe hende til en fordelagtig afvikling. Jens Hansen svarede dertil:

”Dette forholder sig ikke så, thi hverken holdt sal. Christian Erich bæster på denne gård, men brugte jorden med præstegårdens bæster, ikke heller førte han afgrøden derfra, eftersom han ikke kvitterede stedet før i maj 1694, langt mindre kan siges, at jeg billigede det, om end så havde været, thi jeg opholdt mig på de tider udi København med mine regnskaber at komme til rigtighed og afklaring, som hr. renteskriver Justesen vel er vitterligt. Thisted 9. maj 1795. Jens Hansen.”

Til en antegnelse i regnskabet for 1704, angående et par fattige familier i Helligsø, af hvem Jens Hansen ingen skat havde krævet, svarede han: ”Disse folk er af had til kopskats betaling af præsten antegnet, såsom han altid med sine sognefolk lå udi stor uenighed, og har de med tingsvidner bevist, at de ej kan gøre noget forsvarligt håndværk, tilmed er deres tilstand ej så, at de noget kan betale”.

I rentekammerets holdning og tone over for Jens Hansen mærkes en ganske overordentlig stor forskel på tiden indtil reformen omkring 1690 og tiden derefter. I førstnævnte tidsrum blev hans regnskaber revideret af renteskriver Samuel Biener og dennes efterfølger Hans Justesen. Disse mænds antegnelser såvelsom rentemestrenes indstillinger til decision og kollegiets henvendelser til Jens Hansen er holdt i en saglig, nobel og venlig tone. Når man derimod ser på sagerne fra det sidstnævnte tidsrum, må man gang på gang tænke: ”Ak, hvor forandret”. Tonen er her kold, ubarmhertig og hoven. Hvad Jens Hansen derved blev udsat for, lagde en vægt på hans sind, der tyngede langt mere end al Jørgen Skeel Dues kritik.

En enkelt sag er nok til at påvise den omtalte forandring. Efter reformen skulle restancer som nævnt opkræves med større strengthed. Det lykkedes Jens Hansen at få en del småbeløb ind, og de blev ført til indtægt i regnskabet for 1706. Det medførte følgende antegnelse: ”Efter en af amtmanden, Baron Gersdorff, attesteret og ved regnskabet fremlagt specifikation føres til indtægt efter hvert års kapitelskøb for resterende kornskatter, påbudne for årene 1689-1700, som vedkommende med penge skal have betalt: 26 rdl. 28 sk., men såsom forordningen om skatternes oppebørsel, dateret 11. december 1688, ikke tillader amtsforvalteren de kgl. skatter længere at bedage end et halvt år, såfremt det ikke skal agtes som hans egen gæld, som han selv skal svare til, så udsættes denne post til amtsforvalterens efterretning, at ifald herefter ved regnskabernes revision måtte befindes nogen af de kgl. kontributioner formedelst sådan utilladelig bedagelse at blive uvisse, og det ham derfor uden hans erklæring til betaling bliver antegnet, da skal han ikke undskylde sig med, at han ikke ved antegnelsen er blevet advaret, foruden at hans instruktion og de årlig udgåede skatteforordninger tilholder ham de kgl. skatter i rette tid at inddrive”.

Jens Hansen svarer: ”Det er en ganske og aldeles umulig ting at få de påbudne skatter allesammen og i rette tide således inddrevet, at jo noget deraf kan blive til restance, hvilket jeg formoder heller ikke noget andet sted lader sig gøre. Jeg kan derfor ikke gøre andet end at tilføre og beregne det, efter som det indkommer. Det skal ellers ikke befindes, at jeg nogen sinde bedager restancer, men

¹⁵ Christen Villadsens rette håndtering blev fastslået ved tingsvidne af 28. juli 1712 på Hassing herreds ting.

dem efter al mu lighed pådriver, så vidt min evne tilstrækker og tilladeligt er”.

Renteskriver Hans Justesen tilføjer: ”Såsom de om skatterne og deres oppebørsel allernådigst udgangne forordninger viser amtsforvalteren, hvorledes han sig med skatternes inddrivelse skal forholde, og hvad middel dertil skal bruges, nemlig militær eksekution, og når det ikke kan frugte, da at lade godset for restancen sekvestrere, og om restancen ikke efter år og dags forløb er betalt, da godset hans kgl. majestæt at lade tildømme og udi jordebogen indføre, thi jeg ved ikke, om amtsforvalteren til sin befrielse nogen tilstrækkelig undskyldning imod kgl. forordninger og hans instruktion kan indvende, men eragte, at det vil komme på hans eget ansvar, om han sig ikke derefter allerunderdanigst og vedbørlig vil vide at rette, som videre beror på kammerkollegiets herom forventede decision”.

Hans Justesen forstod bedre end Jens Hansen at antage den for situationen mest hensigtsmæssige farve. I 1714 blev han forfremmet til kommitteret (fuldmægtig) i rentekammeret¹⁶).

Jens Hansen må have haft et godt helbred og stor arbejdsevne. Med undtagelse af en enkelt afbrydelse 1692-94, i hvilken tid regnskaber og skrivelser blev undertegnet af hans fuldmægtig, Jens Christensen Rodsted”i amtsforvalterens lovlige fraværelse”, fulgte han med i alt, hvad der vedkom hans embede. Hans skrift er hverken køn eller letlæselig, hurtig og noget ”kantet”, men hans navnetræk er både smuk, kraftig og karakterfuld. Om hans nævnte fraværelse vides kun, at den voldte ham fortræd og tab, hvilket fremgår af en mærkelig skrivelse, hvormed han imødegik en antegnelse. Hermed forholder det sig således: Landkommissær Jens Wisberg i Aalborg skulle have opkrævet nogle dragonhestepenge, hvilket han ikke fik gjort, inden han 1690 afgik. Det blev da pålagt Jens Hansen at indkræve de derved opståede restancer her i amterne. Da det netop skulle ske under hans fraværelse, blev det overgivet til fuldmægtigen. En del år efter kom det ved revisionen frem, at pengene ikke var ført i regnskab, og Jens Hansen blev gjort ansvarlig for beløbet, 531 rdl. 1 m. 6 sk. Han tilbød at betale 150 rdl., hvilket blev afslået. Som svar herpå skrev han: ”Angående disse penge, der af landkommissær Wisberg burde været indkrævet, men mig derefter til indfordring påbudt, så at den største del deraf formedelst adskillige forandringer efter så lang tids forløb er blevet ufangelig, en del efterladt, en del heftende ved det til rytterhold udlagte gods, hvorom det ikke er mig muligt at give en specialberegning, siden jeg aldeles ingen har mødt eller bekommet, men desværre til min ubodelige skade blev påført stor urigtighed og forlis, idet min fuldmægtig og tjener, som oppebørslen i min fraværelse var betroet, bankeroterede og fra mig afgik, så at om noget lidet af bemeldte påbud til ham er blevet betalt har jeg derom ikke nogen kundskab, da ikke det ringeste deraf til mig er leveret, så det vel er smertefuldt og højfortrydeligt, om jeg skulle svare til det, jeg aldrig har mødt, foruden at jeg i så

stor en fortræd og discordance uskyldig gerådede, der næsten havde strækket til al min timelige velfærds spille. Jeg beder og håber derfor, at de højbydende herrer højgunstigst lader dem bevæge til medlidenhed herudi og så vidt, som muligt er, ser på min frelse og forskånsel. Skulle det ikke ellers anderledes kunne udfalde, tilbyder jeg endnu herved at svare den halve del af fornævnte sum”¹⁷).

Jens Hansen hentyder her til noget, der er langt alvorligere end disse dragonpenge. Når han omtaler den fortræd, som var nær ved at forspilde hans time lige velfærd, så mener han utvivlsomt dermed, at han ved sin fuldmægtigs forsømmelighed var i fare for at miste sit embede. Alvoren i denne sag understreges ved et brev, som Jens Hansen i den tid, krisen stod på, modtog fra den mand, der stod i spidsen for rigets finanser, rentekammerets direktør, Christian Sigfred von Plessen:

”Kongelige majestæts amtsforvalter.

Landkommissær Nissen skriver mig til med denne post iblandt andet, at eders fuldmægtig endnu ikke har indfundet sig til likvidation for næst afvigte år, endog han ham nogle gange derom skal have erindret og anmodet. Da som de andre amter allerede rigtigt har likvideret, og I endnu dermed tilbage står, så advares eder hermed, at I udi eders fraværelse ved amtsstuen stiller sådan ordre eller eders fuldmægtig derhen holder, at han sig til likvidation og rigtighed hos landkommissæren indfinder, såfremt I ikke selv vil forårsage den ulempe, derover måtte tilvokse. Gud befalet.

Rentekammeret, den 23. januar 1694.

Eders velvillige C. S. v. Plessen.”

I forbindelse hermed må også ses en kgl. resolution af 15. maj 1694: ”Amtsforvalter Jens Hansen må få eftergivet 2103 rdl. 4 m. 8 sk. på forskellige mangelposter i sit regnskab, da en af hans folk har været ham utro, men de resterende 2000 rdl. skal han straks betale og indlevere de efterstående regnskaber til rentekammeret, såfremt han denne vores nåde agter at nyde og hans bestillings fortabelse tænker at fore komme”¹⁸).

*

Da Jens Hansen blev henimod 70 år, var han kørt træt og ansøgte om at måtte overlade tjenesten til Claus Caspergaard, der havde været fuldmægtig ved Ringkøbing amtsstue:

”Af hensyn til etatsråd Ole Hansens enkes forbøn må amtsforvalter Jens Hansen i Thisted overlade Claus Caspergaard sin tjeneste, når han forliger sig med ham

¹⁶ ”Noget mønster til efterlignelse var Hans Justesen ikke, da han efterlod sig 78 ukvitterede regnskaber, uagtet han havde det mindste kontor af dem alle (Aalborg og Viborg stifters kontor), idet der kun var 24 årlige regnskaber”. Carl Christiansen: Bidrag til dansk statshusholdnings historie).

¹⁷ Ved den auktion over kongens gods, der afholdtes den 1. september 1702, købte Jens Christensen Rodsted 4 gårde, liggende i Hundstrup, Tinsted og Søndbjerg, for 138 rdl. - I regnskabet over auktionen er gjort denne notering: ”Denne Jens Rodsted er forleden i november 1702 sejlet til Christianssand i Norge, hvor han efter beretning skal have befriet sig med en enkeone, og har imidlertid ingen anstalt gjort om pengenes betaling”. Han må have gjort et godt parti ved sit giftermål med enken. Den 10. maj 1703 blev der udstedt kvittering til ham for de nævnte penge, og han omtales senere som rådmand i Christianssand.

¹⁸ Rentekammerets kgl. resolutioner, nr. 11307.

derom, og tjenesten bestyres forsvarligt¹⁹). Jens Hansen underskrev dog regnskaberne indtil 1. juli 1716. I rentekammerets skrivelse af 2. november 1715 blev Caspergaard anmodet om at stille kaution og ”tjenesten at imodtage og alene forvalte, såsom amtsforv. Jens Hansen ved skrivelse af 19. oktober passato indberetter, at han nu endelig har resolveret sin anfortroede tjeneste at ville afstå og overdrage eder”.

Jens Hansen døde 1719. Den 25. juli blev han begravet i Thisted kirke.

Hans enke indbetalte 1720-23 til rentekammeret 350 rdl. samt 365 td. korn in natura. Der var ikke færre antegnelser i regnskabet, fordi Caspergaard havde ført det. Den 20. juli 1723 fik Karen Christensdatter endelig kvittans for sin mands regnskaber.

Hvis man skal danne sig et sandt billede af amtsforvalter Jens Hansen, må man til det, her er fortalt, lægge bunker af stof, der fortæller om alt det, der forløb normalt, om de mange penge, der blev indsamlet og leveret, om de mange tusinde tønder korn, der blev modtaget, opbevaret og indskibet, om de utallige lange lister over kronens gods, gejstligt gods, proprietærgods, mølleskyld, færgeskyld og tiender. Hertil må endvidere lægges beretninger om eksekutioner, som han var beordret til at foretage hos forarmede adelsmænd, hvis gårdes afgrøde end ikke kunne dække skatterne, og om skarer af usle bønder, der søgte til ham for at klage over deres nød og ”stømpedom”, fordi han viste dem forståelse.

Ud af alt dette tegner sig da billedet af en rank personlighed, der ikke gik på akkord om ret og uret, ikke anglede efter gunst, titel eller rang, men fulgte sin overbevisnings lige kurs uden andre hensyn end dem, pligten og menneskekærligheden pålagde ham. Men billedet viser os også en mand, der bar store byrder, indtil hans kræfter var brugt op. Hans løn stod ikke i et rimeligt forhold til hans arbejde og ansvar. Lad os da give ham den plads i vor landsdels historie, som han har fortjent.

*

Ved sit ægteskab med Karen Christensdatter arvede Jens Hansen et par gårde i Thy (Tinstrup) og et par på Mors (Ejerslev og Sejerslev) samt nogle huse. 1685 blev han ejer af hovedgården Ullerup i Galtrup sogn på Mors. Den sidste adelige ejer, Sivert Brockenhus, havde den 11. juni 1674 pantsat gården til doktor Niels Bentzen i Aalborg. Da Brockenhus døde, var boet fallit. Det meste af bøndergodset var udlagt for gæld og skatterestancer. En gård i Tøving på omtrent 8 td. hartkorn var udlagt til nogle tjenestefolk for resterende løn. Det gods, der var udlagt for

¹⁹ Samme, nr. 20720.

omkr. 2000 rdl. restancer til kongen, skænkede denne den 2. december 1684 til den afdøde herre mands svigersøn ”vores forskærer, os elskelige Christian Kruse”.

Da Jens Hansen overtog Ullerup, var der af bøndergodset kun 2 gårde tilbage med tilsammen 21 td. hartkorn. Han præsterede da i løbet af et år, fra maj 1687 til maj 1688 at købe 30 bøndergårde. Den 5. maj 1688 underskrev han sin jordebog over Ullerup, hvortil der da hørte 227 td. 5 skp. hartkorn bøndergods. Han opnåede således at få gården kompletteret, så dens 34 td. hartkorn var skattefrit.

Jens Hansen blev dog ikke nogen særlig velstillet mand, hvad formue angår. Byfoged Rasmus Jørgensen i Nykøbing, der i 21 år havde tjent ved amtsstuen i Thisted, og som efter Jens Hansens død hjalp hans enke med råd og dåd, skrev 1735 i en indberetning, at hun ”derpå forrenter mere, end gods og gård nogen tid kan gælde eller indbringe til vedkommendes betaling”. –

”Vedkommende” var også i dette tilfælde Anne Søes arvinger på Kølbygaard, der i 1737 ved auktion købte gården og godset for 4400 rdl.

*

I tiden før 1671, da Jens Hansen som ca. 29-årig ansattes her, ved vi intet om ham. Hans forældre og fødested kendes ikke. Derimod kendes to søskende til ham.

Søsteren Anne Hansdatter blev 1697 i Thisted gift med præsten Jens Iversen Holst i Vejerslev på Mors²⁰).

Broderen Oluf (eller Ole) Hansen tjente sig hurtigt frem til høje poster inden for centraladministrationen i København. Efter at have været sekretær hos kgl. jægermester Vincens Joakim Hahn på Jægerspris (Abrahamstrup) blev han 1680 proviantskriver ved provianthuset i København, 1682 zahlmester, 1684 overzahlmester, 1690 deputeret i søetaten, 1700 etatsråd. Han døde den 4. oktober 1710, idet han om bord på ”Dannebrog” sammen med Ivar Huitfeldt sprang i luften i Køge Bugt. Han var gift med Anne Cecilie Bøfke, datter af handelsmand og rådmand i København, Ditmer Bøfke og hustru Maren Nansen, hvis fader var den kendte borgmester Hans Nansen. Oluf Hansens hus og have lå ”uden for Østerport” i København²¹). Han efterlod sig en betydelig formue, af hvilken hans enke mistede en væsentlig del ved den store brand i 1728.

*

Jens Hansen blev den 5. juli 1676 i Thisted kirke viet til Karen Christensdatter. Hun var datter af forpagter på Tandrup Christen Nielsen og hustru Else Hansdatter, begge begravet i Bedsted kirke.

²⁰ Efter biskop Jens Birkerods dagbog. Thisted kirkebog mangler for dette år.

²¹ Rentekammerets kgl. resolutioner, nr. 9744, 22. juli 1690: ”Oberzahlmester, justitsråd Ole Hansen må til arv og eje få 3 stykker jordsmon ved den plads, han har tilforhandlet sig ved de kgl. fiskerihuse uden for Østerport ved København”. Samme, nr. 10213, 4. august 1691: ”Justitsråd Ole Hansen må til bebyggelse få et stykke jord ved sin haveplads uden for Østerport”.

Da det ligger uden for vor opgave at give en fuldstændig stamtavle over Jens Hansens efterslægt, skal vi indskrænke os til at nævne hans børn og enkelte af efterkommerne, der ved deres virke fik særlig betydning.

1. Anne, døbt 1678, gift med justitsråd Friderich von der Maase, boede 1737 i Slesvig.

2. Else, døbt 1679, gift med sognepræst Søren Sørensen Lugge i Holstebro, der var søn af Anne Søe til Kølbygaard og hendes første mand, rådmand Søren Jacobsen Lugge i Thisted.

3. Dorte Margrete, døbt 1680. Ingen efterkommere.

4. Hans, døbt 1682, død 1758, magister, 1717 sognepræst i Søbymagle og Kirkerup, 1730 i Skelby og Gunderslev, 1748 provst i Øster Flakkebjerg herred, gift første gang 1718 med Ellen Christensdatter Mule, datter af assessor Chr. Mule i København, gift anden gang 1723 med Magdalene Jort, datter af brygger Henning Jort i København. En søn af første ægteskab, Jens Hansen, var 1746-51 guvernør på St. Croix. Han var også gift 2 gange. En søn af ham, Hans Hansen, døde 1785 som student. En datter, Ellen Mule, født 1751, død 1767, blev 1766 gift med professor Vitus Monrad.

I sit andet ægteskab med Magdalene Jort havde provst Hans Hansen 3 sønner, Henning, Ole og Christian.

Henning Hansen, født 1725, død 1811, blev 1758 efter faderen sognepræst i Skelby og Gunderslev, provst i Tybjerg herred, gift 1758 med Maria Borch, datter af sognepræst Ancher Borch i Vordingborg. Af deres 12 børn og store efterslægt blev mange præster og mange forpagtere eller ejere af store gårde²²).

Ole Hansen, født 1726, lærte navigation og var med på skibet "Slesvig", der på hjemvejen fra Kina forliste med alt mandskabet.

Christian Hansen, født 1727, død 1803, kancellist (kontormand), var to gange i Vestindien, fæstede senere en gård i Skelby, hvor han giftede sig med degnens datter, Susanne Christiane Flakkebjerg. Han var noget af en filosof og udgav 1791 en bog, hvori han fortæller helt fængslende om sit begivenhedsrige liv og filosoferer over forskellige temaer²³). Om sin slægt fortæller han bl. a.: "Min fader, magister Hans Hansen, var født i Thisted i Jylland af amtsforvalter Jens Hansen, som havde kun en liden herregård, men en stor hoben børn. Min fader var just blevet inspektør på Borchs kollegium, da hans farbroder, Ole Hansen, som kommissariatsherre endte sine dage på orlogsskibet Dannebrog ved dets opbrændelse i Køge Bugt. Ved dette dødsfald mistede min fader sin største ven og velgører, og da han ikke kunne vente noget af betydning i arv efter sine forældre, og han nu ved sin farbroders død måtte mangle den understøttelse, som han af ham havde fået, og hvoraf han kunne have ventet mere i fremtiden, såsom etatsråd Hansen var en rig mand, havde ingen børn med sin frue og elskede fader overmåde, så gjorde han straks ansøgning hos biskop Worm om at blive skibspræst på den kgl. flåde. Han blev også dertil antaget og var med i 2 kampagner, den ene ved admiral Juul og den anden med et skib, som hans egen broder,

kommandørkaptajn Peter Hansen, kommanderede. Derefter blev han anbefalet at prædike for den fangne grev Steenbuch og siden for generalkommissær von Platen i Kastellet, indtil han af hans kgl. majestæt allernådigst blev kaldet til at være sognepræst for Sørbymagle og Kirkerup menigheder".

Christian Hansen og degnedatteren havde kun en søn, Hans Hansen, født 1769, der kom på kunstakademiet, hvor han 1791 fik den store sølvmedalje, blev portrætmaler, rejste til Dresden, Wien og Rom, blev medlem af akademiet og lektor i matematik, gift i Wien 1803 med Henriette Georgine Lie. Af deres 7 børn var den ældste den berømte maler, Carl Christian Constantin Hansen, født i Rom 1804, død 1880, historiemaler, professor, etatsråd, vicedirektør for kunstakademiet, gift 1846 med Magdalene Barbara Købke, datter af oberstløjtnant Niels Chr. Købke og Mette Maria Brun²⁴).

Ligesom sin tipoldefader, amtsforvalteren, havde Constantin Hansen 13 børn. En af sønnerne gik til søs som flere af slægten. Han satte som ung livet til i den biskayske bugt. En anden, Ole Henning Hansen, blev kendt som forfatter til "Store Bededags Aften" og flere stykker for teatret. En datter, Henriette Hansine Hansen, var gift med præsten Valdemar Adolf Thisted, forfatter til "Breve fra Helvede" m. m.

5. Christian, døbt 1683. Ingen efterkommere.

6. Peter, døbt 1685, kadet 1703, flere år i engelsk tjeneste, 1708 adjutant hos Holmens chef, admiral von Støcken, 1710 kaptajn, løjtnant og chef for fregatten "Ørnen", senere orlogsskibet "Charlotte", 1719 kommandørkaptajn, død 1727, begravet i Holmens kirke. Han var gift med Elisabeth Pelt. En søn, Ole Hansen, gik ligeledes til flåden og blev kontreadmiral. En datter, Dorte Hansen, blev gift med kommandør Johan Christoffer Holst.

7. Birte, døbt 1687, død 1690.

8. Vibeke, døbt 1689, død 1690 begravet samme dag.

9. Frederik, døbt 1691, død 1693.

10. Ditmer, døbt 1692, død 1736, premierløjtnant ved søetaten, ugift. Han blev kaldt Ditmer Bøfke Hansen (efter Oluf Hansens svigerfader).

11. Marie, døbt 1696. Ingen efterkommere.

12. Birgitte Christine, død 1698.

13. Anne Cecilie, død 1700 (opkaldt efter Oluf Hansens kone).

Der mangler et par årgange af Thisted kirkebog. Derfor kan de to sidstes fødselsår ikke angives. Da kirkebogen har mange mangler, er der mulighed for, at der har været flere børn, men et skifte fra 1737 efter Ditmer viser, at der ikke fandtes efterkommere efter andre end de her nævnte.

*

Amtsforvalter Jens Hansens efterkommere har stadig brugt navnet Hansen som efternavn i stedet for de sædvanlige patronymy (faderens fornavn med tilføjelse af -søn og -datter).

Litteratur.

²² En selvbiografi af provst Henning Hansen er trykt i Personallhistorisk Tidsskr. 3, side 305 ff.

²³ Bogen har den for tiden meget karakteristiske titel: Christian Hansens liv og levnet samt refleksioner over religionen, historien, kongen af Preussens skrifter og hr. professor Gamborgs nysa.

²⁴ Jørn Rubow: Constantin Hansen (Danmarks malerkunst, 1937). H. R. Hiort-Lorenzen: De Fredericia Bruun'ers slægtbog, 2. udg., side 20.

Carl Christiansen: Bidrag til dansk statshusholdnings historie under de to første enevoldskonger.

H. G. Garde: Den dansk-norske sømagts historie.

H. G. Garde: Efterretninger om den danske sømagt.

Chr. Hansen: Chr. Hansens liv og levned etc.

J. Vahl: Slægtebog over afkommet af Christiern Nielsen, borgmester i Varde omkr. 1500.

H. J. Møller: Apoteker, assessor pharm. Jacob Møller og hans slægt.

Niels Stenfeldt: Nogle kirkebogsnekrologer fra det 18. årh., Personalh. Tidsskr. 5 rk. 4. bd., side 52-66

(Nekrologerne skrevet i kirkebøgerne for Sørbymagle og Skelby af provst Hans Hansen og sønnen provst Henning Hansen).

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1959, side 3-42)